

Bányászorsok

Késő délutánba nyúlt a vezetőségi értekezlet Mohos teremszerű üzemvezetői szobájában legalább tucatnyian szívták a cigarettát. Fuldokolva nyitott ablakot a főmérnök, hogy a kezében lobogtatott papírlappal tűrhetőbbé keverje maga körül a levegőt. Egy darabig vesződött vele, aztán látva fáradozása céltalanságát, reményét veszítve ereszkedett vissza a tanácskozó asztal mellé.

A párttitkáron és a pártvezetőségi tagokon kívül a szakszervezeti titkár, a bányaemester és a főaknászok is részt vettek a tanácskozáson. Tulajdonképpen a pártoktatás feladatai szerepeltek napirenden, de a szakszervezetnek is voltak problémái bizonyos bérpanaszokkal kapcsolatban: ezért Mohos javaslatára a frontmestereket is meghívták a megbeszélésre.

Oravec, a párttitkár, nem szerette a félnapos ülésezéseket. Még vajúr korából magával hozta az ösztönös ellenszenvet a fölösleges és hasztalan szócséplés ellen. Ha valaki megfélekezett volna erről, azt okos és higgadt szóval intette az idő múlására, vagy csak éppen megkopogtatta egy ceruzával a karóráját. Akkor azonban valóban lényeges kérdések kerültek terítékre. Vétek lett volna elvágni a beszéd fonalát. Annál is inkább, mivel az akna kilencvennyolc százalék körül evickélt a havi terv teljesítésével: fenyegetett a hó vége. A szó a három főaknászé, meg Ocsenásé volt, akik részletesen felsorolták a bajokat, de valamennyien fogadkoztak, hogy legkésőbb harmincadikáig behozzák a lemaradást. Mohos szabadjára engedte őket, hadd sírják ki magukat kedviükre, csak néha szűrt közbe egy-egy kiegészítő vagy kontrázó mondatot. A legsírósbab hármuk közül Susán, a hajdani vajúrtanulóból kinőtt fiatal főaknász volt. Ha valaki nem ismerte őt és a körletét, hajlandó lett volna minden további nélkül elhinni, hogy a bányá összeomlással fenyeget, a vágatokban derékig érő víz hömpölyög, s már a fővonalakon végigmenni is felér egy életveszéllyel. A legpiszlicsárébb problémát olyan drámai pátosszal odta elő, hogy a jelenlevők érzése az volt: már csak a könnyek hiányoznak a szeméből.

— A pályán kevés a patentflakat! — stívítette. — Befulladunk a szállítással!

— Mennyi kell? — kérdezte Mohos.

— Hát... vagy tizenöt. De tíz legalább.

— Huszat kapsz — hűtötte le Mohos és a gépészeti vezető felé intett.

— Meg két B-kaparómat, amit a múlt hónapban Galbács ellopott a fenntartóival, míg én szabadságon voltam!

— Lopatta a fene — mordult meg Galbács. — A rozsdá ette őket a légvágatban. Egy hétig taknyoltak rajta a lakatosok, míg renbehozták.

—Visszaadod neki — mondta a főmérnök —, az egyiket.

— Vigye! Lesz egy rendes kaparója legalább. Ha az én napi tervem annyi lenne, mint az övé, a sapkában kihordanám.

Mohos összepillantott a bányamesterrel, pillantása ezt mondta: „Az öreg huszár!” Szerette így becézni az idős főknászt. Ha megjelent a szobájában Galbács, azonmód, ahogy a bányából kijött, izzadságtól gőzölgő háttal, szénportól maszatos arcán a gyerekes dicsekvés mosolyával: „négy száz csillém van már a napon. Még mondja valaki, hogy nem én húzom ki a ganéból a másik két körletet!” — ilyenkor Mohos mindig megjegyezte, Galbács távozása után: az öreg huszár! De most alkalmasint rovásán is volt valami Galbácsnak, mert váratlanul megkérdezte tőle:

— Nocsak, hogy is volt azokkal a fenntartókkal?

— Nem értem a kérdést, főmérnök elvtárs.

Mohos a párttitkásra nézett.

— Tegnapelőtt reggel jön a támfelelős és jelenti, hogy három darab komplett biztosítószerszemet hiányzik a „vaskertből”: három acéltám és három acélsüveg. Gyanúsnak találtam a dolgot, mert a múlt héten ugyanennyi szerkezet hiányát jelentették a nyugati frontról. Újabb leltárt rendeltem el a fronton, az eredmény: a hiányzó táмок megkerültek.

— Megkerültek — erősítette Galbács.

— Hát persze! — vágott a főmérnök hangja. — Kisétáltak az omlás alól, ahol hagytaok őket! Meg kell hagyni, jól kifundálták az egészet — magyarázta. — Borbás elvtárs, magának is gratulálok, öregem! Mit gondolnak maguk tulajdonképpen? Fogják a fenntartókat és utasítják őket, hogy az éjszaka leple alatt lopjanak acéltámokat a tároló helyről. Ezt nevezem szervezésnek! Még azt a vén salabakter szivattyúst is beszervezték, Mihókot. Elkaptam ma reggel a bányabárót, mondom neki: „öregem, egy kis panasz merült fel maga ellen. Azt mondják a rossz nyelvek, hogy nagyon elkényelmesedik ott a szivattyú mellett.” Erre az öreg önérvetesen: „Rosszul tájékoztatták a főmérnök elvtársat. Valamelyik éjszaka is acéltámokat cigittem a fenntartókkal.”

Nem várta meg, hogy a derűtség hullámai végigfussanak a szobán, hanem az asztalra ütött és hangjából kiérződött, hogy most nem ismer tréfát.

— Nem tűnök ilyen impertinenciát! Ez tolvajlás! Tudják, mi az ára három darab acélszerkezetnek? Persze, hogy tudják. Több, mint kilencezer forint. Ez a front borítékjából fog kikerülni, Borbás elvtárs! Te pedig majd nézd meg a prémium borítékodat — fordult Galbács felé.

Hallgatott Galbács is, a frontmester is. Valójában nem volt az az ügy úgy előkészítve, ahogy Mohos gondolta. Csak éppen olyan kapóra jött az egész, nem lehetett elszalasztani. Szivattyút szállítottak az éjszakai műszak elején a fenntartók, pontosan a „vaskert”-ből. Borbás addig settenkedett körülöttük, míg oda nem hunyorított Galbácsnak:

— Főknász elvtárs... Most lehetne! — és fejével a táмок felé intett.

— Menjen, vén gazember — horkant fel Galbács. — A jégre vinne engem is?

De mint akinek sürgős dolga akadt, gyorsan elment onnan, a vaskert lakatjában felejtve a kulcsot, mintha csak ezt mondta volna: „Csináljátok, az anyátok istenit, de én nem tudok róla!”

A turpisságot, főleg, hogy így a plénum előtt pattant ki, most mindketten ropantul restelltek. Mohos nem ismert tréfát ilyen dolgokban. A kártérítés olyan biztos volt, hogy akár mérget is vehettek volna rá. Galbács a negyedéves prémiumára

gondolt, Borbás a kilenc ezer forintra, amit a front amúgyis megfizetett volna. Ocse-nás arra, hogy a két öreg az ajtón kilépve, menten hajbakap majd, lesz baja, míg kibékíti őket.

Mohos, az előbbi indulatát egy-két erélyes orrfúvással végképp levezetve, nyugodt mozdulattal nyúlt egy papírlap után.

— Volna még itt egy fegyelmi ügy. Tulajdonképpen nem a pártszervezet vezetőse elé kellene tárnom, de nagyon örölnék, ha közösen döntenék az ügyben. Benedek Péter vājárról van szó. — A papírról olvasta: — Júniusban került vissza a bányába a külszínről, ahová fegyelmi okokból helyezték. Augusztusban két napot mulasztott, bár ezt, hála üzemi döntőbizottságunk liberalizmusának — és itt a szakszervezeti titkára tekintett — utólagosan szabadsággá változtattuk. Tegnapelőtt délután jelentették, hogy a felolvasóteremben ki-beszállás ideje alatt bántalmazta Kriston László harmadéves vājártanulót, majd amikor a fegyelmi jegyzőkönyv elkészítése miatt a bányamesterhez irányították, azt megtagadta ezekkel a szavakkal: „Köpök az irkafirkátokra, itt úgyis az történik, amit Mohos úr akar!” Természetesen, ez az utóbbi intermezzo csak súlyosbítja a dolgot. De ettől függetlenül is! Türelmesek, elnézőek voltunk vele szemben. Tekintettel voltunk a családjára, korábbi munkájára. De meddig élösködhet egy ember a múltjából?

Kivárt egy kicsit, mint az ügyész, aki a vád képviselőjében elérkezett a döntő szóhoz, úgy folytatta:

— A rendbontás a legnagyobb nyilvánosság előtt történt. Két műszakharmad dolgozói előtt nem engedhetjük meg az üzemvezetőség tekintélyének a lejáratását. Azt hiszem egyetértenelek velem.

— Egyet kell értenünk — bólintott a titkár. — De most mit csináljunk vele? Elküldjük az üzemtől?

— Nem jószívűsködhetünk tovább vele. Korábban is büntettük, mégsem használt a figyelmeztetés. Már régen megérett a fegyelmi elbocsájtásra. De mondják el a véleményüket.

— Nekem a saját kenyerén se kellene! — jegyezte meg Susán. — Kínlódtam vele eleget, az egész körlettel nem volt annyi bajom, mint vele. Az ilyentől szabadulni a legjobb. Van felvétel az építőiparban, rontsa ott a levegőt.

— Ez igaz — a titkáron látszott, hogy erősen gondolkozik —, de milyen teljesítményt adtak ki ezek a siklókból? Volt olyan műszak, amikor hárman harminckét-harminchárom csillét raktak. Én jártam egy párszor a munkahelyükön, de azon az emberen száraz inget sohasem láttam.

— Sajnos, csak szalmaláng volt — szólt közbe Ocse-nás. — Megéreztek a pénzszagot, meg aztán körülményeik is voltak hozzá. A mostani teljesítményük a fővonalon egyenlő a nullával. Már komolyan gondolkozom, hogy szét kellene robbantani őket.

— És ha megtáltosodnak megint? Tegyük fel: szokatlan nekik az új munkahely. Ismertem már nem egy olyan vājárt, aki csak akkor tudott hajtani, ha szemet látott maga előtt. Nem volt kár átdobni meddőre őket? Most ezt nem azért mondom, hogy pártját fogjam Benedeknek, de ha már belemélyedünk a kérdésbe, vizsgáljuk meg minden oldalról az igazság arcát.

— Nagyon helyesen! — Borbás izgett-mozgott a széken, végül is fölállt, úgy folytatta: — Nagyon helyesen. Mert azért valahogy bántja az én fülemet, ha egy melósról úgy beszélünk, hogy szabadulni kell tőle, meg szétrobbantani közöttük. Kedves Susán elvtárs! Ahhoz, hogy te zsenge korodban főaknász lehess, Bandi fiam, sok

melos embernek meg kell fogni a csákányát, míg te Miskolcon szedted magadba a tudományt ingyen és bérmentve! Többek között olyan vén csontoknak is, mint az apád, akivel együtt kezdtem csilléskedni. Mitőlünk még ugyancsak nem kérdezték, hogy árt-e a tüdőnknek a földalatti levegő, hanem ha úgy akarták, kisuportak a bányából és ráadásul építőipar se volt, ami befogadott volna. De hát hol vagyunk már attól a kortól? Ma már törvények biztosítják a melósok jogát. A proliké az ország, csak néha-néha azért még megfélemezünk erről. Ott az a szerencsétlen Benedek is. Hát fasiszta volt ő valaha is, kérdzem én? Benne volt-e csak a hiba, hogy elvadítottuk magunktól, hogy idáig juthatott? Hányszor ültél le beszélgetni vele, titkár elvtárs? Mondta-e neki valaki egyszer, vagy ha kellett százszor is, hogy: közölünk való vagy, az istenedet, ne bitangolj el. Tedd rendbe a szénádat, vagy ha bajod van, ki vele, arra való a szád! A főmérnök elvtárs is, engedelmeivel, felüti azt a vastag könyvet és olyan akkurátosan idézi belőle a paragrafust, hogy a pap se idézi különbül a bibliát. Csakhogy az ember azért nem préselt virág, hogy belesímuljon abba a vaskos könyvbe és keze-lába ne lógna ki néha egy kicsit. Az ember azért ember, hogy ne legyen hiba nélkül való. Én már csak így mondom: arra tanítanak-e a mi törvényeink, hogy egy munkásember kezéből kiüssük a kenyert, ahelyett, hogy a fáradozásunk árán bíbelődnénk egy kicsit vele?

Mohos heves mozdulattal terítette szét maga előtt a statisztikai kimutatást.

— Arra semmiképpen se tanítanak, Borbás elvtárs, hogy túrjuk a fegyelmet-lenséget. A napi tervünk száznegyven vagon szén. Itt kezdődik és itt végződik a törvény. Van szén — van becsület: nincs szén — nincs becsület. Ha ismét csak valami szelíd figyelmeztetéssel cirógatjuk meg azt az embert, holnap már tízen vigyorognak a szemembe, mert haszontalan ember mindig van, még a szocializmusban is. Tessék: már dolgozunk a jövő évi tervfeladatokon! — meglobogtatta a papírt. — Termelékenységről, önköltségsökkentésről beszélünk nap nap után. Azt hiszem, főlőslegesen bizonygatnom, hogy fegyvem nélkül egy tapodtat sem juthatunk előre.

Amint elhallgatott, a titkár a frontmesterre nézett.

— Befejezte, Borbás elvtárs?

— Nem! — a vájár olvasféle mozdulatot tett, amiből ezt lehetett érteni: „de hamar beléfojtánatok a szót! Pedig én most úgyis kiöntöm, ami bennem van, kilenc-ezer forintot fizettem érte!” — Azt szeretném még elmondani, hogy mindaz, amit a főmérnök elvtárs említett: a gazdaságosság, meg egymás — ha nem is tudom olyan nyakatekertten kifejezni, azért értem, mit jelent — nem is olyan kicsi dolgok. A sorsunk alakulása függ ettől és ezt mindenki megérti. Voltunk mi már úgyis, hogy égigérő jelszavakat festettünk a takarékoságról. Ha nagyobbat markoltunk a sín-szegezből, három darabot visszatettek velünk. Közben kihajtottunk olyan vágatokat kőben, nagy szelvénnel, dupla vasúttal százezer forintokért, amire a kutyának se lett volna szüksége. Csakhogy napjainkban az olcsó szén már nem jelszó, hanem a létezés kérdése. Erről a munkahelyen is sokat beszélgetünk. Hányszor feldobják a kérdést az embereim: mi lesz most már velünk, bányászokkal? Nyakunkon a kőolaj, a földgáz, az atomenergia. Kell-e még a szén egy pár év múlva egyáltalán? A Puporka Berciről senkise mondhatja, hogy újságolvasó ember, mégis azzal állt elő, hogy mégse adja ő a fiát vájártnulónak. Aztán miért nem, hékás? — kérdeztem tőle. Hát csak úgy — mondta. Egy napon úgyis szélnek eresztenek bennünket. Még jó lesz, ha addig kitart a bányászkodás, amíg a mi időnk kitelik. Így kalkulál a cigány! Ne higgyék ám a műszaki elvtársak, hogy csak számológéppel lehet ki-csengetni, hogy mi a gazdaságos, mi nem. Beszélek én az acéltámokról is, ne gon-

doljátok, hogy kivette a szívemet az a kilencezer forint. Régebben, amikor fával biztosítottunk, egy-egy omlasztás után vérzett az ember szíve a sok összetördelt fenyőláb meg gerenda miatt, amiből egy gramm se jött vissza a napra. Egy kisebb-fajta erdő maradt a kő alatt omlasztáskor! Az acél miatt káromkodtunk, nem mondom, mert nehéz volt megszokni a súlyát. De már úgy megyünk vele, mint a karikacsapás. Azzal is egyetértetek, főmérnök elvtárs, hogy vigyázni kell rá, drágák az acéltámok. Ha mi a nyolcvanméteres frontunk két utcájába beépítünk kétszáz vasat, az ügye már rögtön van vagy... hatvanezer forint.

— Hatszázezer — javította ki Ocsenás.

— Igaz is, hatszázezer! Hát még a homloktám, meg a törötámsor... Egy vagyon ez elvtársak! Ennyi pénzre vigyázni kell, tudja azt a melós ember. Mert ha nagy a támveszteség, akkor semmivel se termeltünk olcsóbban, mint régen a fával. Csak ám itt is van az éremnek egy harmadik oldala. Kitalálták az acéltám premizálást, hogy jobban vigyázzunk a támokra, ez helyén való. De olyasmit is pengetnek, hogy azoknak a támoknak az értékét, amik az omlásban maradnak, nekünk kell megfizetnünk. Mi ezzel nem értünk egyet! Aki már járt fronton, tudhatja, hogy az omlasztáskor a legveszélyesebb munka. A szívem-lelkem adhatom a támrablásba, akkor is jöhet egy mozgás odafentről és a vas odamarad. Ez az érem harmadik oldala! Hogy azt ne kelljen a borítékomból megfizetni, ami nem az én hibám! A front nem gyerekjáték. Úgy kell ügyeskedni az omlasztásnál, hogy se anyag, se emberélet ne menjen veszendőbe. De kérdem én: beküldjem-e az omlasztómat olyan helyre is a tám után, ahová istenkisértés bemenni? Amikor így szól a kérdés: vagy az ember, vagy a tám. Hát most melyik fontosabb?

— Csodálkozom, hogy tapasztalt bányász létére illet kiejt a száján! — mordult rá a bányamester. — Természetesen, az ember. És az egész támpremizálási rendszer kísérlet alatt áll. Senki se akarja azt, hogy a front otthonról hozzon pénzt a fizetés napján. De azt sem engedhetjük, hogy országos szinten a mi medencék álljon élen a fronti támveszteség vonalán.

— Értem én ezt — fűzte a szót ravasz pislantással az öreg. — De van itt még más is, ami kikíváncozik belőlem. Bevezették az e havi szakmányunkba azt, hogy a mi szénmennységünk hatvan százalékát egyenesen rárobbantjuk a kaparóra, anélkül, hogy fejteni és rakodni kellene. Nem sok ez a szám, emberek, gondoljátok csak meg? Reklamáltam is miatta. Aztán megtudtam, hogy ez a hatvan százalék azért hatvan százalék, mert egyes műszaki elvtársaknak az a prémium kitétele, hogy a gépesített fejtés termelésének legalább hatvan százaléka kell, hogy rárobbantásból eredjen. De nálunk, a vékony telepben ez nincs meg. Helyesbítették is a szakmányunkat. De a kérdés azért csak megmaradt: a valóság talaján áll-e az a vezető, aki ilyen lekiismeretlenül vagdalkozik a számokkal a mi rovásunkra, csakhogy az ő prémiuma meglegyen? Mert tisztelet-becsület annak, aki többet tanult nálam, de azért mégis úgy gondolom, hogy a proletárdiktatúra nem azonos a műszaki diktatúrával! De nem ám! — nagyot vágott öklével az asztalra mintegy befejezésül és hirtelen leült.

— Befejezte? — kérdezte újra Oravec. Ismerte Borbás zsémbes, bogaras természetét. Amilyen nehéz volt szóra bírni, elhallgattatni is olyan nehéz volt. Ilyenkor válogatás nélkül ugrált témáról-témára és mindenki megharapdált. De most látható megelégedéssel ült a helyén és mozdulata, mellyel egy Kossuth-ra gyűjtött, ezt mondta: „kiraktam magamból, amit akartam. Értse ki-ki úgy, ahogy akarja”.

A főmérnökön és a bányamesteren látható is volt, hogy a „műszaki diktatúra” elmélet célba talált, mert a két vezető összenézett, aztán Mohos erőltetett nyugalommal jegyezte meg, hogy érzése szerint elkanyarodtak a témától, a Benedek ügy még döntésre vár.

— Megmondom őszintén — símogatta jegyzetfüzetét a párttitkár — túl szigorúnak találnám az elbocsájtást. Borbás elvtársnak igaza van. Az üzem egyik törzsdolgozójáról van szó, akinek minden hibája ellenére itt érdemei is vannak. Gondolok a korábbi munkájára és az ellenforradalom alatti állásfoglalására. Ezt az embert sérelmek érték — jogos vagy jogtalan, utólag nehéz lenne külön válogatni. De mi se sokat tettünk azért, hogy a szálkákat kihúzzuk a körme alól. Én azt javaslom, tegyünk még egy próbát vele. Hátha még visszafordítható sorsának szakere.

— Tessék — fordult Mohos a főaknászok felé — melyikötök vállalja? Susán nem, Fodor ebben a szobában jelentette ki, hogy kapjon inkább öt emberrel kevesebbet, csak Benedeket ne. Galbács elvtárs? Te voltál az Ulti-brigád legnagyobb ellenzője. Ezt mondtad: most aztán kaparhatom a fejemet két kézzel, olyan csapathoz jutottam. Így mondtad, öregem?

— Így mondtam — dűnnyögött Galbács. — Nem valami bizalomgerjesztő együttes. Ha Godót kioperálhatnám közülük! A többi dolgozik. Ott az a cirkuszi szélhámos, meg a szegedi gyerek. Akárhogyan is nézzük, Benedek gyúrja-gyömöszöli őket, bányászt farag belőlük. Nekem nincs kifogásom a munkája ellen.

Mint az ülésről felvett jegyzőkönyv bizonyítja a vezetőség tagjai közül sokan felszólaltak még a Benedek-ügyben. Pro és kontra vélemények hangzottak el. Végül így született meg a döntés: kapjon szigorú írásbeli megrovást, utolsó figyelmeztetésképpen. A főmérnök még azon a délutánon elkészítette a fegyelmi határozatról szóló papírt, melyet Galbács másnap reggel, beszállás előtt adott át Benedeknek.

— Hát ez mi? — nyúlt a vájár a papír után, majd szétnyitva, furcsa, torz fintort vágott: — Fegyelmi határozat. Írjanak, amit akarnak! — gombóccá gyúrta, úgy dugta a zsebébe. — A papír sok mindent elbír.

— Nono, Benedek — mondta komolyan Galbács. — Ez a papír most, a maga helyzetében egy Kossuth-díjjal ér fel.

— Igazán? Akkor már legalább bekeretezhetnék volna! — mondta maró gúnnyal Benedek és becsapta maga mögött az ajtót.

Kint a folyosón egyenesen Oraveczbe ütközött.

— Benedek! — szólította meg a titkár. — Gyere be egy percre hozzám. Lenne veled egy kis beszédem.

— Mit akarsz? — kérdezte nyersen. Itt is megmondhatod.

— Nem a folyosóra való téma ez, Péter. Problémák vannak veled. Egyre több. Erről kell beszélnünk, mert nem jól van ez, ahogy most van, változtatni kell rajta.

A nyugodt, csöndes hang mintha megtorpanította volna Benedeket. A titkár arcára kémlt, de nem tudott onnan mit leolvasni. Hangsúlyából jóindulat csendült ki, ami rosszabb a támadásnál, mert a támadást ki lehet védeni ellentámadással: a goromba szó nála mindig kéznél volt, akár a csőre töltött fegyver. Az úristenit! — gondolta. Egyik jön a doronggal, a másik meg a szép csöndes példabeszéddel. Most mit mondjon neki? Együtt csilléskedett vele vagy két esztendeig. Negyvennégyben, mint levente-suhancok együtt bujkáltak, hogy el ne hajtsák őket Németországba. Később a népnevelőkkel járták a falvakat, rázós teherautókon, zsebükben az olajos

kenyérrel. Ötvenhat után, amikor Oraveczet függetlenített párttitkárrá kiemelték, fölkereste és arról beszélt neki, hogy a pártban a helye, hagyjon fel az ostoba sértődöttséggel. Gorombán támada le akkor. Ez a kötélidegzetű ember azt is elfelejtette volna?

— Nincs nekem időm tereferére — mondta csöndesebb hangon. — Nemsokára kezdődik a beszállás. Meg amit mondani akarsz, itt van a fejemben elraktározva. Ha akarod felmondom, akár a leckét.

Oravecz nem hallgatott rá, betuszkolta a szobájába. Cigaretta tartott eléje és helyet mutatott neki egy párnázott széken. A vájár elhárította maga elől a tárcát és rágyújtott egyetlen cigarettájára, amit szokása szerint munkakabátja felső zsebében a beszállás előtti várakozás idejére tartogatott. A bordó plüssfotel feszélyezett érzéseket keltett benne. Ügyetlenül a karfára ereszkedett, ettől a fotel feldől. Egyszerre nyúltak érte: ő jobbkézzel, a titkár ballal. Az egész szituáció olyan hirtelen jött. Mire észbekapott, a kárpitozott alkalmatosságot egyetlen közös mozdulattal helyre is állították.

— Látod — nevette el magát Oravecz —, ezek a csülkők még értik egymást.

Ugyanarra gondolt, amire ő: amikor a vén Csík András csapatán dolgoztak, mindig úgy rakodtak, hogy kiegészítsék egymást, ő jobbkézzel forgatta a lapátot, Béla ballal. A szűk vágatszelvényben áldás, ha az egyik csillés balkezes. Csakhogy az régen volt már. Akkor még cimborák voltak, "bodik" ahogy bányásznyelven mondják. S most? Körülnézett a szobában. A padlót piros kókuszszőnyegek borították, az ablakon csipkefüggöny, kényelmes párnázott székek sokasága a falak mentén. Vajon jut-e eszébe ilyen környezetben, hogy a vizes munkahelyen az ing foszlik le az emberről? — gondolta keserűen.

— Új már le — intett a titkár, mintha gondolataiban olvasott volna. — Ne félj attól a széktől, proletároknak csinálták azt. Ha a Róth Flórisok ülepét megillette a kényelem, miért ne illett meg a miénket is?

Látta, hogy Benedek zárkózottsága nem akar felengedni s akkor hirtelen ezt kérdezte tőle:

— Te Benedek, mondd csak! De igaz lelkedre! Jóban vagy te önmagaddal? Elégedett vagy azzal, amit csinálsz?

— És te elégedett vagy? — adta vissza Benedek a kérdést. — Elégedett vagy? felugrott a székről és szinte ordította a szavakat: — Azt csinálod, amire vágytál? Mindent elértél, amit akartál? Örülsz ennek a szép szönyeges-függönyös szobának? Elérted, hogy pertuban vagy a főmérnökkel meg a trösztí felesekkel és a melósok előre köszönnek neked — téged ez kielégít?

— Nem értelek — mondta Oravecz és meglepődés tükröződött arcán.

— Nem értesz! Látod, ez az egyetlen igazság ebben a szobában. Már nem értesz. Hát azt, ami ezen a küszöbön kívül történik, vajon érted-e? Mi lett igaz abból, amiről az istenhátamögötti falukban, a sarat gázolva fecsegtünk valamikor? A választások után, emlékszel, mit mondtál? „Ezek még csak szellemi petróleumlámpák. De lesz nekünk egymillió voltos áramunk is, eloszlatni a sötétséget!”

— A szellemi petróleumlámpába anyag is kell, Benedek. A hit anyaga. Belőled ez hiányzik. Mert te már nem hiszel semmiben.

— Dehogynem! Abban, hogy semmi sem lett igaz a nagy szavakból. Negyvenötben ujjongtunk a megmaradt életünknek és a vasárnapi félcipőnkben kutyáztunk a bányában kukoricalisztért, melaszért: bagóért, semmiért. A tudatért, hogy a sap-

kát ezentúl csak akkor veszed le az irodában, ha akarod: senki se ütheti le a fejedről. Emlékszel arra az első igazi május elsejére? Mennyire szívből jöttek a jelszavak, meg a mozgalmi nóták! Éreztük, hogy valami nagyon nagy dolog történik velünk. Nem számított a millpengő meg a napraforgóolaj, mert amiben hittünk, mindennél többet ért. Hittünk, Oravec, tudod mit jelent az? Nemcsak abban, hogy jó ruhában járhatunk, meg olyan lakásban élhetünk, mint azelőtt a tisztviselők, hanem sokkal többben: valami olyasmiben, hogy ha egy rossz pillanatodban elkáromkodod magad, azért még senki se fog a rendszer ellenségének tekinteni. Meg abban, hogy ha valaki azt mondja neked: elvtárs, — annak az ablakán éjszaka is bezöröghetsz, ha valami bajod van, mert ugyanúgy nem tud aludni miatta, mint te. Most azt kérdezed tőlem, hogy hová lett az én nagy hitem? Én nem kérdeztem ezt önmagamtól? Amikor a Békekölcsönt jegyeztük, tudod nagyon jól, már én is vezetőségi tag voltam. A jegyeztetésben rész vettem, hivatalból kirendelve, miután én is lejegyeztem a magam summáját. Akkor kezdett az én nagy hitem aláhagyni, amikor hozzám hasonló csőrókra kell rásütni, hogy az imperialisták szekerét tolják: saját csapatom tagjaival kerültem szembe, akiket úgy ismertem, mint a tenyeremet: tudtam, hogy nem beszélnek mellé, csak hát egyszerűen nem bírják, amit várnak tőlük. Emlékezem az utolsó napokra, mikor a jegyzéseket le kellett zárni s egy esti beszállásnál a makacskodók már le se szállhattak az aknán. Ott álltak összeverődve a felolvasásban, riadtan báméskodva, mint az állatok, szemükben a kérdéssel, hogy ki csinálja mindezt velük, a munkáshatalom? Mind családosok, kispénzű, ágrólszakadt ördögök, akiket eszük tudta óta tépett-cibált a keserves sorsuk. Ezek lennének az imperializmus szekértolói? — kérdeztem és levágtam a jegyzési íveket Szabó elé. Nincs gyomrom ahhoz, hogy ezt csináljam! — mondtam. Lehetetlen, hogy a párt, hogy Rákosi elvtárs ezt kívánná tőlünk!

— Nem élsz együtt az eseményekkel, Benedek elvtárs! — jött a kioktató válasz. Emlékezhetsz, az egyik vágáromat, Halász Pistát másnap fegyelmi úton elbocsájtották azzal, hogy ellenagítációt folytat a Békekölcsön-jegyzés ellen. A nyomaték kedvéért az ávo is foglalkozott vele. Lehet, hogy marhaság volt tőlem, akkor szaladtam be a megyei titkárhoz. Ennyit mondott:

— Ide hallgasson, Benedek elvtárs. Mi magáról azt hittük, hogy kommunista és örül, ha a párt harcában részt vehet. Jegyezze meg, hogyha ennyi magyarázat kevés, tudunk mi más módszerekkel is dolgozni.

Magyarán: kuss! Fogd be a pofád, mert ha nem, mi majd befogiuk. Halász Pistával közös lépcsőházban laktunk, a tagfelvételnél én voltam az ajánlója. Amikor az ÁVH hazaengedte, kiköpött előttem ezekkel a szavakkal:

— Munkásember vagy te, Benedek? Rohadt strici vagy, a mások bőrén keresztül akarsz te is fölfelé kapaszkodni!

Nekem mondta ezt. érted? Aki majdnem a sorsára jutottam! Hát van-e még ezek után ember, aki lelkesedni tud? Erre adjál nekem választ titkár elvtárs! Hová lett az egymillió voltos áram? Tizenegy évig hajtottuk, hogy miénk a hatalom, aztán ötvenhatban szétfutottunk az első puskalövésre. Azt hittem, hogy rossz álom tréfál velem, amikor olyan riherongyok vettek körül és hívtak maguk közé, akikbe a cipőmet sem törülném. Megtörténhetett volna mindez, ha azok, akik olyan hangosan hirdették, valóban a helyükön állnak?

Figyelem én azóta is az eseményeket, ne gondold, hogy bedugott füllel-szemmel járok. Csakhogy a háta is nagyon megsűrűsödtek körülöttem. Mintha egyes embe-

rek csupa hátból állnának: akárhogy keresem a szemüket, mindig farral fordulnak felém. Olyan szépek ezek a hátaik, egyenesek és jóltápláltak, némelyik a négyzetmétert majd meghaladja. Büszkén elmondhatjuk, hogy jól élünk a szocializmusban! Fehér kenyér lett a negyvenötös kukoricalisztból, Oravecz! És még abból is a fríset esszük, nem a másnaposát. Most már nem az a bajunk, hogy papírtalpa van a cipőnek, hanem az, hogy nem elég divatos. Amikor suhancok voltunk, a rossz nadrágunk miatt szégyelltünk bálba menni, a mostaniak elé tálcán viszik a vájár-bizonyítványt és két-három éven belül Trabanton szaladgálnak.

— És ez rossz? — kérdezte a titkár.

— Nem ez a rossz. A nemtörődömség rossz, a lélektelenség. A közömbösség egymás dolgai iránt. Ha húsz évvel ezelőtt megkérdeztük egymástól: „Hogy vagy?” — az kérdés volt, amire választ vártunk. Ma már csak odavetjük, mint azt, hogy: „Szép az idő!” Sokszor elgondoltam magamban, hogy ha mindaz, ami az ember belsőéréiben sajog, úgy nyekeregne, mint egy elromlott szerkezet, akkora zaj lenne a világban, hogy nem értenénk egymás szavát. Még akkor segítenék is egymáson talán. Ha másért nem, legalább azért, hogy meg ne süketüljünk. De így? Berendezzük a magunk szép, kényelmes életét, jelszavak mögé bújunk, de a jelszavak legtöbbször csak ezt jelentik: Nagyobb darab húst! Kényelmesebb autót! Aztán ha ezt az erős munkásöklünket, hatalmunk jelképét, megrázzuk, piszlicsáráé kis indulatunk legfeljebb a játékvezetőnek szól, ha vasárnap nem győz a csapat.

Felállt és elnyomta cigaretáját a hamutartóba.

— Kár nekünk az időt vesztegetnünk egymással, Béla. Az élet úgy jó, ahogy van. Fő, hogy jó legyen az étvágyunk. Akkor a sütőipar dolgozói sem maradnak munka nélkül.

Oravecz elgondolkozva nézte és egy vonás megkeményedett az arcán.

— Rettenetesen keserű ember lett tebeled, Benedek! Ha az ember sokáig hallgatna téged, nehezen tudná eldönteni, hogy téged hallgat-e, vagy valami vén-asszonyos siratóéneket. Te pajzsot tákolnál össze a sérelmeidből, nem is pajzsot: dekungot, fedezéket. Valami összkomfortos kis lövészárkot, ahonnan kedvedre puffogtathatsz, rizikó nélkül, mert annyit tudsz, hogy a gránát az első vonalakba ver, te meg onnan távol tartod magad! Tíz és még ki tudja hány évvel ezelőtti pofonok és rúgások miatt jajveszékelsz, miközben azok, akik karjukat veszítették, a megmaradó másikkal formálnak valami olyasmit, amiből te semmit sem akarsz észrevenni. Megütöttek, megtapostak azokban az években? Hát aztán! Olyan ember vágta a szemed közé, hogy rongy vagy, aki mindenkinél rongyabb volt, mert az első szellőfuvalatnál eliszkolt, keresve a maga biztonságát? Hát aztán! Az elszámolást, amit sajátmagadért kell adnod, legfeljebb csak szépítik a sebek, de nem mossák le rólad a gyávaságot. Mert gyáva az az ember, szemedbe megmondom, akinek elvei voltak valamikor, és most a szeszben, a flegmában, a fenegyerekeskedésben keresi előlük a menedéket. Bármilyen történt veled, nem jogosít fel arra, hogy ordinaré, semmiemberré válj. Csak ezt akartam mondani neked, Benedek. Köszönöm, hogy meghallgattál!